
Abraham-van der Mark, Eva E. *'Hierboven wonen twee gewone Christenmensen'. Verhalen over etnische minderheden.* – Sociologisch Tijdschrift 11 nr. 4 (1985) p. 593-622.

Enkele onderzoekers en studenten hebben in 1982 en 1983 onderzocht hoe de autochtone Nederlanders in de Transvaalbuurt in Amsterdam het samenleven met de buitenlanders, die in deze buurt een derde deel van de bevolking uitmaken, ervaren. Ze hebben daartoe een vijftigtal interviews afgenomen bij autochtone Nederlanders (op de band opgenomen) en gesprekken gevoerd met stafleden van het buurtcentrum, artsen en maatschappelijk werkers. De interviews bevatten o.a. verhalen van oudere buurtbewoners – hier gaat het in dit artikel om – over hun negatieve ervaringen met buitenlanders, met name over het in hun ogen onaangepaste gedrag van de buitenlanders. Hun gedrag wordt afgezet tegen het normale gedrag van de Nederlanders. Een aantal aspecten van dit gedrag (agressie, weigering om Nederlands voedsel te eten, ritueel slachten, burengerucht e.d.) worden telkens d.m.v. een verhaal geïllustreerd. Sociologisch gezien is volgens de auteur de functie van deze verhalen het afschermen van de eigen groep tegenover die van de buitenlanders, waarbij de eigen groep steeds positief wordt voorgesteld. Op de situatie in de Transvaalbuurt acht zij het model van de gevestigden en de buitenstaanders van N. Elias van toepassing, met dien verstande dat de oudere buurtbewoners als achterblijvers binnen de groep van de gevestigden moeten worden beschouwd. Aangezien Nederlanders over het algemeen wel beseffen dat zij zich met kritiek op buitenlanders snel blootstellen aan het verwijt van discriminatie vormen deze verhalen, omdat ze pretenderen slechts de werkelijkheid weer te geven, een safe middel om hun gevoelens te uiten.

De schrijfster stelt dat de kritiek op de buitenlanders impliciet inhoudt dat zij hun eigen Nederlandse cultuur superieur achten. Ik betwijfel of een dergelijke algemene uitspraak gedaan kan worden op grond van de verhalen. Het kritische commentaar richt zich m.i. meer op bepaalde aspecten van het gedrag van de buitenlanders. Wellicht relevanter dan de vermeende superioriteit van de eigen cultuur is het gevoel van de achterblijvers dat zij 'als Nederlander zijnde' onrechtvaardig behandeld, gediscrimineerd worden. In de Transvaalbuurt leeft dit gevoel heel sterk, zo wordt aan het eind van het artikel opgemerkt. Om hierover een goed oordeel te kunnen geven, was het nuttig geweest indien in dit artikel eerst de inhoud en de strekking van de verhalen nauwkeurig waren geanalyseerd. – A.J. Dekker.

Arnold, Günter. *Herders Projekt einer Märchensammlung.* – Jahrbuch für Volkskunde und Kulturgeschichte 27 (1984) p. 99-106.

Herders ideeën over het sprookje op grond van zijn artikelen in het tijdschrift *Adrastea* (1802) en zijn plannen voor een verzameling van sprookjes, waarmee hij overigens vooral de opvoeding van de jeugd wilde dienen.

Assion, Peter. *Johannes Künzig (1897-1982).* – Jahrbuch für Volksliedforschung 29 (1984) p. 120-122.

In memoriam.

Battafarano, Italo Michele. *Mandragora – Alraun – Galgen-Männlin. Grimmelshausens Auseinandersetzung mit dem Aberglauben.* – Jahrbuch für Volkskunde 7 (1984) p. 179-194.

Het in 1673 verschenen traktaat ‘Galgen-Männlin’ van Grimmelshausen laat zien dat zich in het denken over de alruin een verschuiving heeft voorgedaan vergeleken met een eerdere periode. Tot aan het begin van de zestiende eeuw schonken geleerden alleen aandacht aan de medische werking van de plant. Het geloof in zijn magische werking werd door hen wel vermeld, maar afgewezen. Grimmelshausen laat zich daar niet duidelijk over uit. Hij richt zich veel meer op dit bijgeloof als zodanig en tracht de lezer ervan te overtuigen dat dit onchristelijk is en tot verdoemenis leidt.

Bausinger, Hermann. *Konzepte der Gegenwartsvolkskunde.* – Österr. Zeitschrift für Volkskunde 87 nr. 2 (1984) p. 89-106.

Aan de hand van drie voorbeelden (klederdracht, kerstmis, volksgeneeskunde) laat Bausinger zien hoe hij, in tegenstelling tot de meer traditioneel ingestelde volkskundigen, de cultuur wil bestuderen. Hij legt er de nadruk op dat men de werkelijkheid versplintert tot fragmenten, wanneer men zich beperkt tot tradities (of rudimenten), ook al let men op de functie die ze hebben in de tegenwoordige tijd. Om die reden pleit hij voor een ruimere opvatting, die in plaats van de tradities de gehele sector van de cultuur waarin zulke tradities een plaats hebben tot onderwerp neemt.

Beck, Ervin. *The meat that never spoils: occupational identity and legend decline.* – Folk life 22 (1983-1984) p. 17-35; 4 ill.

In verscheidene slagerswinkels in het Engelse Sheffield bevindt zich een goed geconserveerd stuk vlees van 80 jaar of ouder dat toebehoort aan een klant die er voor heeft betaald, maar het niet is komen ophalen. Over die stukken vlees circuleren al jaren verhalen, mondeling en in de pers. De verhalen en de legendarische vleesbrokken hebben hun bestaan te danken aan een aantal factoren: de grote waarde die in het verleden aan het vlees werd gehecht, de nauwe band tussen slager en klant en het feit dat het slagersberoep vaak van vader op zoon overging. Enkele moderne ontwikkelingen hebben ertoe geleid dat de vleesbrokken geheel of gedeeltelijk uit de winkels zijn verdwenen. Uit hygiënisch oogpunt wordt de aanwezigheid van een overjarig stuk vlees in de winkel door de klanten minder op prijs gesteld. Verder heeft het vlees z'n bijzondere status verloren en is de verhouding tussen slager en klant verzakelijkt: de slager is meer een vleesverkoper geworden.

Blécourt, Willem de. *Notities over toverij in het zestiende- en zeventiende-eeuwse Drenthe.* – Ons Waardeel 4 nr. 6 (1984) p. 231-236.

Reactie van De Blécourt op een artikel van G. Groenhuis (VB 9 (1983) p. 225). Hij acht het in tegenstelling tot Groenhuis waarschijnlijk dat hekserij in Drenthe met de dood bestraft werd, terwijl er volgens hem ook een onderscheid moet worden gemaakt tussen twee soorten toverij: toverij met de bedoeling om te genezen (wikkerij en duivelbannerij), waar vooral de kerkelijke overheden zich mee bemoeiden, en schadelijke toverij, die tot de competentie van

de wereldlijke overheid behoorde. In zijn replek (p. 237-238) toont Groenhuis zich niet ontvankelijk voor de bezwaren van De Blécourt.

Boom, H. ten. *Rotterdam aan de vooravond van de Reformatie.* Deel II: Vormen van devotie. – Rotterdams jaarboekje 9de reeks jrg. 2 (1984) p. 185-209; 2 ill.

Inventarisatie van een aantal min of meer geïnstitutionaliseerde vormen van devotie die in de vijftiende en het begin van de zestiende eeuw te Rotterdam in het openbaar werden uitgeoefend, op grond van archiefmateriaal en literatuur. Ter sprake worden gebracht: processies, bedevaarten, aflaten, zielmissen, memoriën, vicariën en geestelijke broederschappen; tevens wordt kort ingegaan op de band tussen wereldlijke organisaties, zoals gilden en schutterijen, en de parochiekerk.

Bozon, Michel. *Pratiques musicales et classes sociales. Structure d'un champ local.* – Ethnologie française 14 nr. 3 (1984) p. 251-264; 6 tab.

Bozon onderzocht hoe de bestaande sociale groeperingen in Villefranche vertegenwoordigd zijn onder de zeven plaatselijke muziekverenigingen, de gemeentelijke muziekschool en binnen de verenigingen afzonderlijk. Op de muziekschool zijn de laagste groeperingen duidelijk ondervertegenwoordigd, de midden- en hogere oververtegenwoordigd; de keuze voor een muziekinstrument wordt in veel gevallen bepaald door de sociale afkomst. De sociale identiteit van de leden der muziekverenigingen is niet bepalend voor de populariteit van een vereniging bij het publiek, wel voor de muzikale hiërarchie, in dit geval de mate waarin de verenigingen onderling tegen elkaar opzien resp. op elkaar neerzien. Het meest frappant is de overeenkomst tussen muzikale en maatschappelijke hiërarchie binnen het plaatselijk symfonie-orkest: de oudste en meest gegoede burgers onder de eerste violen (het dichtst bij de dirigent), het koper en slagwerk (het verst van de dirigent) bespeeld door de jongste orkestleden afkomstig uit midden- en lagere groeperingen. Naast sociale identiteit zijn ook leeftijd en sexe bepalend voor de keuze van een van de muziekverenigingen.

Bringéus, Nils-Arvid. *Mats Rehnberg 1915-1984.* – Ethnologia Scandinavica (1984) p. 124-126; 1 foto.

In memoriam.

Bronner, Simon J. *The processual principle in folk art. Based on a study of wooden chain carving.* – Folk life 22 (1983-1984) p. 55-67; 4 foto's.

In theoretische beschouwingen wordt volkskunst meestal van de esthetische kant benaderd, waarbij 'kunst' en 'vaardigheid' van elkaar onderscheiden worden; ook wordt het criterium van uniekheid wel als uitgangspunt genomen. Volgens Bronner, die zich behalve op literatuur ook op interviews met snijders van houten kettingen uit Zuid-Indiana baseert, zijn de gedragingen en de ideeën van de kunstenaar tijdens het scheppen echter belangrijker. In hun streven naar vormperfectie van traditionele voorwerpen, waarbij kunst en vaardigheid niet van elkaar te scheiden zijn, conformeren ze zich voor een deel aan collectief overgeleverde normen; er is echter ook ruimte voor individuele variatie, die de stijl van de verschillende kunstenaars herkenbaar maakt. Om continuïteit en verschil in het gedrag en het gedachtenleven van mensen te onderzoeken moet men onder het begrip volkskunst individuele opvattingen verstaan van dynamische processen die met creativiteit en gewoonte verbonden zijn.

Brückner, Wolfgang. *Popular Culture. Konstrukt, Interpretation, Realität. Anfragen zur historischen Methodologie und Theorienbildung aus der Sicht der mitteleuropäischen Forschung.* – Ethnologia Europaea 14 nr. 1 (1984) p. 14-24.

De auteur meent dat de boeken van Robert Muchembled en Peter Burke over de volkscultuur in resp. Frankrijk en Europa (vgl. V.B. 7, 74-77; 8, 66-68) vergeleken met de stand van het volkskundig onderzoek in Midden-Europa voor het vak als geheel als een stap terug beschouwd moeten worden. Hun gebruik van het begrip 'volkscultuur', gesteld tegenover een 'elitecultuur', brengt hen er ten onrechte toe deze te beschouwen als een reëel historisch verschijnsel, nagenoeg onveranderlijk en in zichzelf besloten, en bovendien teruggaand tot in een ver verleden. Op deze wijze wordt de oude, romantische gedachte van de continuïteit van sommige culturele verschijnselen weer naar voren gebracht, terwijl het volkskundig onderzoek van de laatste decennia nu juist heeft aangetoond dat zij, afhankelijk van maatschappelijke ontwikkelingen, op verschillende tijden en plaatsen steeds een andere betekenis hebben. De auteur wijst er aan de hand van voorbeelden bovendien op dat wat zich in de bronnen op het eerste gezicht aandient als 'volkscultuur' soms veeleer voortkomt uit de elitecultuur. Daarom keert hij zich tegen het maken van generalisaties met behulp van het versluierende begrip volkscultuur en pleit hij voor nauwgezet onderzoek, waarbij men oog heeft voor de veranderlijkheid van de cultuur.

Burke, Peter. *Popular culture between history and ethnology.* – Ethnologia Europaea 14 nr. 1 (1984) p. 5-13.

Met behulp van de begrippen volks- en elitecultuur, waaraan hij ondanks de bezwaren die daaraan kleven wil vasthouden, geeft de auteur een schematisch overzicht van de culturele ontwikkelingen in Europa vanaf ongeveer het midden van de veertiende eeuw tot heden. Hij onderscheidt perioden waarin de elite deel heeft aan de volkscultuur (ca. 1350-1500 en de twintigste eeuw) en perioden waarin de elite deze tracht te veranderen (ca. 1500-1650 en de negentiende eeuw). De periode 1650-1800 geeft in bepaalde opzichten zowel een toenadering tussen elite- en volkscultuur te zien als hun uiteengroeien. Ter verklaring van deze processen wijst de auteur summier op technologische veranderingen (o.a. de invloed van drukpers en televisie) en op algemene maatschappelijke ontwikkelingen. Zijn schema wil een model zijn waartegen men plaatselijke ontwikkelingen kan afzetten.

Christiansen, Palle Ove. *Interdisciplinary studies and conceptual eclecticism. On historical anthropology, the history of everyday life and the study of life-modes.* – Ethnologia Europaea 14 nr. 1 (1984) p. 32-43.

Wanneer historici en antropologen begrippen uit elkaars disciplines overnemen, bestaat het gevaar dat zij die verkeerd gebruiken omdat zij vaak niet op de hoogte zijn van eventuele discussies over deze begrippen in het vak van herkomst. Voor beoefenaren van de historische antropologie, als combinatie van beide vakken, zou het daarom beter zijn als zij zelf nieuwe begrippen zouden gebruiken. Door enkele onderzoekers is onlangs het begrip 'dagelijks leven' als werkerterrein voorgesteld. De auteur acht deze keuze minder geslaagd omdat de term te weinig gedifferentieerd is. In plaats daarvan stelt hij het begrip 'groepsstijl' voor. Men zou b.v. kunnen onderzoeken hoe en waarom verschillende categorieën mensen binnen een samenleving leven volgens verschillende levensstijlen.

Defrance, Yves. *Traditions populaires et industrialisation. Le cas de l'accordéon.* – Ethnologie française 14 nr. 3 (1984) p. 223-236; 6 ill., muz.

Defrance beschrijft hoe de harmonica, in Frankrijk aanvankelijk een salon-instrument, op het Franse platteland en meer specifiek in Bretagne in de tweede helft van de negentiende en de eerste helft van de twintigste eeuw langzaam maar zeker aan populariteit won ondanks tegenstand van clerus en van dorpsmuzikanten (veelal bespelers van meer traditionele instrumenten als doedelzak, draailier, hobo, klarinet en viool), omdat de harmonica relatief veel en veelzijdig geluid kon voortbrengen, goedkoop was en gemakkelijk te bespelen.

Dhuibhne, Éilís Ní. *Dublin modern legends: an intermediate type list and examples.* – Béaloides 51 (1983) p. 55-70.

Een systematische indeling van de moderne sagen die sinds 1979 onder auspiciën van het Urban Folklore Project door medewerkers van de sectie Ierse Volkskunde van de universiteit van Dublin zijn verzameld. De systematische rubrieken zijn resp. de gevaren van het buitenland en de buitenlandse cultuur (het ethnocentrische), geweld, diefstal, wraak, tragische voorvallen, voedsel en het bovennatuurlijke.

Egardt, Brita. *Sigfrid Svensson 1901-1984.* – Ethnologia Scandinavica 1984 p. 127-130; 1 foto.

In memoriam.

Evers, Ingrid M.H. *Een Maastrichts heksenproces in 1612, bronnenuitgave met commentaar.* – Publications de la Société historique et archéologique dans le Limbourg 120 (1984) p. 201-244.

Het proces dat in 1612 gevoerd werd tegen Elisabeth Rythoven en dat eindigde met haar terechtstelling wegens het aangaan van een verbond met de duivel, is exemplarisch voor de wijze waarop in Maastricht heksenprocessen gevoerd werden. Tevens heeft het het meest complete en daarbij niet te omvangrijke dossier van een dergelijk proces opgeleverd dat voor deze plaats bewaard is gebleven. Om deze redenen heeft de auteur een uitgave van de op dit proces betrekking hebbende stukken zinvol geacht. Daaraan vooraf gaan enkele opmerkingen over de vindbaarheid van archiefstukken van heksenprocessen te Maastricht en een korte inleiding op het proces van 1612.

Franke, Herman. *Het heengaan van de dood. Over de veranderende inhoud van overlijdensadvertenties (1794-1983).* – Sociologisch Tijdschrift 11 nr. 2 (1984) p. 286-326.

Met de overlijdensadvertenties als voornaamste bron heeft Franke een studie gemaakt over de veranderingen ten opzichte van dood en begraven gedurende de afgelopen 200 jaar. Volgens Franke verscheen de eerste overlijdensadvertentie in 1794 in de Oprechte Haarlemsche Courant (maar zie het artikel van P.D. 't Hart besproken in VB 10,2 p. 193). Voor de eerste honderd jaar haalde Franke zijn advertenties uitsluitend uit deze krant, die toen het bijna-monopolie wat betreft de overlijdensadvertenties bezat, later (na 1895) gebruikte hij naast de Oprechte Haarlemsche Courant (na 1945 Haarlems Dagblad geheten) ook advertenties uit De Telegraaf. Om de ontwikkelingen van de laatste tijd uitgebreider te kunnen behandelen, werden ook nog advertenties uit De Volkskrant, Trouw, NRC/Handelsblad, Algemeen Dagblad en enkele regionale dagbladen, alle uit 1983, verzameld. Drie vragen

werden aan het materiaal gesteld: a. hoe wordt alles wat met het lijk en de uitvaart te maken heeft onder woorden gebracht; b. wat verlangen de nabestaanden als reactie van anderen; c. hoe worden de emoties van de nabestaanden verwoord en hoe de sociale en emotionele waardering die men voor de overledene had. Rijkelijk citerend uit het verzamelde materiaal komt Franke steeds tot eenzelfde antwoord: de afstand tot de dood werd in de afgelopen 200 jaar steeds groter. Wordt bij voorbeeld rond 1800 nog uitgebreid verteld door wat voor vreselijke ziekte de overledene aan zijn/haar eind is gekomen, nu zwijgt men daarover. Ook in de houding tegenover de anderen is een ontwikkeling te bespeuren waarbij steeds meer mensen van de rouw en de begrafenis uitgesloten worden (resulterend in advertenties met 'geen bezoek, geen bloemen, de begrafenis heeft in stilte plaatsgevonden'), terwijl het uiten van verdriet steeds meer ongepast wordt gevonden. Deze laatste ontwikkeling lijkt recentelijk, als men de advertenties in De Volkskrant, maar ook in andere kranten, mag geloven, een halt toegeeroepen te zijn. Franke heeft daar echter ernstige twijfels over. Dat er weer advertenties verschijnen waarin verdriet wordt geuit, wijst er volgens hem juist eerder op dat de afstand tussen lijk en nabestaanden zo groot is geworden dat men z'n emoties weer durft te tonen. Verdriet roept nu niet meer onmiddellijk het beeld van het lijk op.

Franke bevestigt met zijn bevindingen Ariès' these, die er in het kort op neer komt dat de (westerse) mens steeds verder van de dood verwijderd is geraakt. Bij nadere beschouwing blijkt het door Franke gepresenteerde materiaal toch niet zo eenduidig in die richting te wijzen als gesuggereerd wordt. De eerste door Franke gevonden advertenties namelijk zijn tamelijk ingehouden en zakelijk van toon (p. 290, 310). Daarna pas begint een periode waarin de meest openhartige en emotionele advertenties geplaatst worden (p. 294). Hier had Franke toch zeker een poging moeten doen deze afwijking van de grote lijn te verklaren. Hij stelt zich echter tevreden met deelverklaringen: de nuchtere en verlichte tijdgeest van de achttiende eeuw tegenover de 'romantic agony' van de negentiende. Een tweede manco is het ontbreken van een notenapparaat, iets dat in een stuk met wetenschappelijke pretenties toch niet mag voorkomen. Eén voorbeeld van de irritatie die de afwezigheid van een controle-mogelijkheid kan veroorzaken: Franke merkt op dat de hogere kringen in de loop van de negentiende eeuw uiterlijke tekenen van rouw gaan afwijzen, omdat het dragen van die tekenen en het cultiveren van de rouwvoorschriften in brede lagen van de bevolking gemeengoed was geworden (p. 305). Afgezien van het feit dat dit toch wel een erg gemakkelijke verklaring is voor deze ontwikkeling, valt de bron voor de m.i. discutabele bewering dat de 'rouwcultuur' pas in de negentiende eeuw gemeengoed werd, niet te traceren.

Frankes studie zou veel aan waarde gewonnen hebben als het overigens zeer interessante materiaal tegen een bredere achtergrond geplaatst was en de behoefte om een duidelijke rechte lijn door dat materiaal te trekken (waardoor mij ook zijn verklaring van de recente ontwikkelingen bepaald lijkt) minder groot geweest was. – H.v.K.

Naschrift: In het Sociologisch Tijdschrift 11 nr. 4 (1985) p. 757-759 wordt door Herman ten Kroode en Cas Wouters op Frankes artikel gereageerd. Deze reactie wordt gevolgd door een repliek van Franke (p. 759-763).

Frijhoff, Willem. *Impasses en beloften van de mentaliteitsgeschiedenis.* – Tijdschrift voor sociale geschiedenis 10 (1984) p. 406-437.

Kritische bespreking van de verschillende betekenissen die men in de westerse landen aan het begrip mentaliteitsgeschiedenis toekent. Het oudst is de richting die zich de mentaliteit als object gekozen heeft. Deze houdt zich vooral met analyses van synchrone culturele

structuren bezig, maar sinds kort is een diachronische aanpak groeiende. Bij de behandeling van de geschiedenis die de psychische dimensie van ontwikkelingsprocessen onderzoekt, wordt Elias' figuratiemodel boven diens civilisatietheorie gesteld; daarnaast worden de Franse en de Amerikaanse benaderingswijzen uitvoerig belicht. Tenslotte wordt de richting die zich met de verklaring van collectieve gedragsvormen bezighoudt, vergeleken met de benaderingswijze van de culturele antropologie. Terwijl de cultureel antropoloog meer op de interpretatie van de vormen, relaties en de betekenis daarvan gericht is, zal de historicus de gedragsvormen meer verbinden met de beleving ervan door de mens van een bepaalde tijd, ruimte en groep. Aan het slot pleit Frijhoff voor nauwere contacten met de sociale geschiedenis, de psychohistorie en de culturele antropologie, waarbij de mentaliteitsgeschiedenis zich als een kritische historische discipline moet blijven profileren, die prioriteit geeft aan het domein van de perceptie.

Gaily, Alan. *Introduction and spread of the horse-powered threshing machine to Ulster's farms in the nineteenth century: some aspects.* – *Ulster Folklife* 30 (1984), p. 37-54 (5 afb., 4 verspr. kaartjes).

Als bron voor de verspreidingskaartjes van de met een rosmolen aangedreven dorsmachine heeft de schrijver de boekhouding van een fabriek voor landbouwwerktuigen gebruikt. De verklaring voor de verspreiding zoekt hij vooral in het teruglopen van het aantal landarbeiders.

Goldberg, Christine. *The historic-geographic method: past and future.* – *Journal of Folklore Research* 21 nr. 1 (1984) p. 1-18.

Goldberg vermeldt de bekende kritiek op de historisch-geografische methode en weerlegt die voor een deel. Ze beschouwt deze methode als een nuttig instrument om inzicht te krijgen in de verspreiding van verhaaltypen en in de vorming van varianten.

Griebel-Kruij, Rosemarie. *Die Votivbrauchforschung in Frankreich. Geschichte, Bibliographie und thematischer Aufriss. Teil II.* – *Jahrbuch für Volkskunde* 7 (1984) p. 159-178.

In dit tweede deel van haar artikel (vgl. V.B. 10,2 p. 192) geeft de auteur o.a. een korte samenvatting van het onderzoek in Frankrijk naar de schommelingen in de houding tegenover votiegaven in de loop van de Franse geschiedenis en naar de verschuivingen in de sociale achtergrond van de gevers, stipt zij het probleem aan van de interpretatie van de in kerken opgehangen scheepsmodellen en wijst zij op de recente toename van min of meer anonieme ex-voto's in de vorm van marmeren plakettes met alleen initialen of van niet ondertekende dankbetuigingen en wensen, geschreven in een in de kerk aanwezig boek. In een kritisch nawoord komt *Hans Dünninger* tot de conclusie dat de huidige stand van het onderzoek in Frankrijk veel overeenkomst vertoont met die van de Duitse volkskunde tot omstreeks het midden van de jaren zestig. Men schenkt bijna uitsluitend aandacht aan de uiterlijke vorm van de verschillende votiegaven, zonder te letten op de betekenis die de gevers daaraan hechten.

Uitgangspunt in dit artikel is een gedicht dat omstreeks 1790 in een apart uitgaafje verscheen en dat de titel draagt 'Ode aan de Joujou de Normandie: speelgoed van smaak; maar niet voor kinderen'. Geprobeerd wordt om de maatschappelijke achtergronden rondom het ontstaan van dit curieuze geschrift te achterhalen. Met behulp van beeldmateriaal, literaire bronnen en contemporair schriftelijk materiaal stelt Hanou vast dat er aan het eind van de achttiende eeuw sprake moet zijn geweest van een internationale jojo-rage. In ons land moet het bezit en het gebruik van de jojo voorbehouden zijn geweest aan de jongere volwassen leden van de gegoede burgerij, vooral het behoudende prinsgezinde deel ervan. In deze kringen moet dan ook de herkomst van het bewuste gedicht gezocht worden, de jojo groeide daar uit tot een waar partij-embleem, een voorwerp waaromheen partijpolitieke emoties zich konden ontladen.

Hartog, A.P. den. *Veranderingen in smaak. Welbehagen in spijs en drank in perspectief van de tijd. (Een verkenning).* [In:] Symposium 'Goede voeding ook lekker: ? of !', 10 oktober 1984. Proceedings. Amsterdam z.j., Stichting Informatiecentrum van de suiker- en glucose-producerende en verwerkende industrieën in Nederland, p. 23-26; 9 ill.

Bij deze korte schets van de geschiedenis van de smaak in Europa en in het bijzonder in Nederland maakt Den Hartog onderscheid tussen de kwantitatieve en de kwalitatieve aspecten van de smaak. 'Smaak' wordt hier gebruikt als synoniem voor 'voeding', wat vooral bij de behandeling van de kwantitatieve aspecten merkwaardig overkomt. Onder de kwantitatieve aspecten verstaat hij de mogelijkheid om zich naar behoeven te kunnen voeden; de geschiedenis hiervan is wel enigszins bekend. Moeilijker is het om concrete historische informatie te vinden over het genoegen dat men aan het eten beleeft. Den Hartog wijst op enkele beschrijvingen door buitenlanders van de wijze waarop Nederlanders eten. Deze zijn te gering in aantal om er conclusies uit te kunnen trekken. Ze komen echter overeen in het oordeel dat Nederlanders voornamelijk in overvloedig eten en drinken geïnteresseerd zijn en het genot van het eten veronachtzamen.

Honko, Lauri. *The Unesco process of folklore protection.* – NIF Newsletter 3 (1984) p. 5-31.

Voor het 'Second committee of the governmental experts on the safeguarding of folklore' (onderdeel van de Unesco), dat eind februari j.l. in Parijs bijeenkwam, schreef Honko een 'working paper'. Hierin zet hij de verschillende mogelijkheden om de traditionele cultuur (de folklore) te beschermen op een rijtje. Deze roep om bescherming lijkt trouwens, blijkens het aan de 'working paper' voorafgaande stuk (p. 1-3) vooral uit te gaan van de derde-wereldlanden, die hun eigen cultuur bedreigd zien door de oprukkende westerse cultuur. Volgens Honko zijn er twee manieren om de traditionele cultuur te beschermen, een positieve, waarbij de nadruk ligt op het bewaren en analyseren van gegevens aan de ene kant en het steunen en stimuleren aan de andere kant, en een negatieve, waarbij meer gedacht moet worden aan wettelijke maatregelen op nationaal en internationaal niveau. Op de vele aspecten van deze bescherming gaat Honko daarna dieper in. Alleen al door zijn woordkeus blijkt dat hij een voorstander is van de eerste benadering, een enkele keer verwoordt hij die mening nog duidelijker, zoals in zijn waarschuwing dat te veel bescherming mensen onvrij maakt in hun culturele uitingen.

Terwijl het werk van Riehl tot aan het begin van deze eeuw nauwelijks enige aandacht van wetenschappelijk-volkskundige zijde kreeg, vond het al vanaf ca. 1860 weerklink bij de middengroepen in de Duitse samenleving, in het bijzonder bij onderwijzers. Zij vonden er de rechtvaardiging in voor hun weerzin tegen de stedelijke cultuur en voor hun idealiseren van het platteland. Deze houding kwam voort uit het gevoel van frustratie in deze kringen, geen deel te hebben aan de economische opbloei van het land. Onder invloed van deze belangstelling buiten de universiteiten voor de regionale cultuur zijn volkskundigen Riehl pas veel later als een vroege vakgenoot gaan beschouwen. De auteur wijst er verder op dat men Riehls breed opgezette studies over de geschiedenis van sociale instellingen moet zien tegen de achtergrond van soortgelijke boeken van andere schrijvers, die eveneens in de tweede helft van de negentiende eeuw verschenen.

Köstlin, Konrad. *Die Wiederkehr der Volkskultur. Der neue Umgang mit einem alten Begriff.* – Ethnologia Europaea 14 nr. 1 (1984) p. 25-31.

De auteur wijst erop dat het begrip ‘arbeiderscultuur’ thans op dezelfde wijze gehanteerd wordt als eerder het begrip ‘volkscultuur’: vanuit een bepaalde emotionele behoefte beschouwt men deze als een geïsoleerd geheel en gaat men voorbij aan de culturele verschillen tussen de onderscheiden categorieën arbeiders.

Kooi, J. van der. *Fan Aristoteles nei Adam Hurdrider. Ien en oar de relaasje genre-ferhaaltype nei oanlieding fan it teltsje oer de kjeldrige.* [In:] *Miscellanea Frisica.* In nije bondel ‘Fryske Studzjes’. Assen 1984, p. 467-483.

Van der Kooi analyseert de Friese versies van het verhaal over de legendarische schaatsenrijder die in een wak terecht komt, onder het ijs doorschiet waardoor hij zijn hoofd verliest, maar bij het volgende wak zijn hoofd, dat over het ijs is doorgesleden, weer op zijn romp terugkrijgt. Wanneer de schaatsenrijder in een warme ruimte weer op verhaal komt, valt zijn hoofd eraf. Dit verhaal komt in Friesland voor als sage en als leugenverhaal. Volgens Van der Kooi is de leugenverhaalversie de oudste. Deze is ook in de rest van Europa bekend.

Kuiken, D.F. *De koffiehuzen in Groningen, 1686-1808.* – Groningse Volksalmanak (1982-1983) p. 21-41.

Dit artikel gaat over meer dan alleen de stichting en situering van de Groningse koffiehuzen. Gegevens over de introductie van koffie, thee en chocolade, de verspreiding van het gebruik ervan en de inrichting van de koffiehuzen hebben ervoor gezorgd dat er een vrij volledig beeld van het gebruik van de genoemde drie dranken in het achttiende-eeuwse Groningen wordt geschetst. Als bron is hierbij veelvuldig gebruik gemaakt van boedelinventarissen. Ook andere contemporaine bronnen zoals advertenties, resoluties van stads- en gewestbestuur en stadsrekeningen werden aangesproken, waardoor het artikel een zeer solide indruk maakt. Eén kritische kanttekening slechts. Volgens Kuikens cijfers moet de verspreiding van koffie, thee en chocolade razendsnel zijn gegaan. Bevatte tussen 1682 en 1691 nog slechts een klein percentage van de bestudeerde inventarissen koffie-, thee- en chocoladegerei, na 1701 is er bijna geen inventaris zonder te vinden. Dit is niet in overeenstemming met de door mij verzamelde gegevens over Weesp: chocoladegerei bleef daar beperkt tot de meer gefortuneerden, terwijl ook de verspreiding van koffie- en theegerei

langzamer verliep (zie VB 9,1 p. 27-29). Of de situatie in Groningen werkelijk anders was dan in Weesp valt echter niet te controleren en daarin ligt mijn bezwaar tegen dit artikel. Kuiken geeft niet aan hoe representatief de verzamelde gegevens zijn voor de totale Groninger bevolking, zodat de lezer niet te weten komt of koffie, thee en chocolade slechts door een kleine bovenlaag gedronken werden of werkelijk een grote verspreiding onder de Groninger bevolking kenden. – H.v.K.

Kunt, Ernő. *Lichtbilder und Bauern. Ein Beitrag zu einer visuellen Anthropologie.* – Zeitschrift für Volkskunde 80 nr. 2 (1984) p. 216-228; 4 ill..

Kunt heeft (portret)foto's die vanaf de eeuwwisseling op het platteland van Noordoost-Hongarije genomen zijn gebruikt als bron om veranderingen in de boerencultuur te traceren. Hij lette er daarbij niet alleen op hoe mensen op de foto's werden afgebeeld, maar ook op de plaats en de functie van de foto's in huis. Uit de foto's valt op te maken dat de Hongaarse plattelandssamenleving aanvankelijk gekenmerkt werd door collectieve culturele tradities. Later werden de tradities rond het gezin belangrijker, terwijl er nu sprake is van individuele tradities.

Linden, R. van der. *In memoriam Clemens Victor Ignace Trefois.* – Oostvlaamse zanten 60 nr. 1 (1985) p. 3-15; 3 ill.

Overzicht van de betekenis van de in oktober 1984 overleden Trefois voor de volkskunde in België, in het bijzonder voor de landelijke architectuur in Vlaanderen en voor de oprichting van de Bond der Oostvlaamse Volkskundigen. Met bibliografie.

Lipp, Carola. *Der 'einfache Mann' in der Volkskunde. Versuch einer Bestandsaufnahme.* – Tübinger Korrespondenzblatt 26 (1984) p. 1-16.

Ongeveer twintig vrouwen hebben binnen de Deutsche Gesellschaft für Volkskunde een commissie 'vrouwenstudies' opgericht. Deze heeft in november 1984 in het Ludwig-Uhland-Institut in Tübingen een eerste congres gehouden over het onderwerp 'vrouwen in de volkskunde'. De commissie stelt zich ten doel het dagelijks leven van de vrouw te bestuderen, als cultuur van een zelfstandige groep (van dezelfde orde als een sociale, regionale of leeftijdsgroep) en niet als nevenaspect of onderdeel van de cultuur van de man. Carola Lipp geeft een overzicht van het onderzoek dat op dit gebied wordt gedaan en van wat er nog aan wensen en mogelijkheden bestaat.

Löfgren, Orvar. *The sweetness of home. Class, culture and family life in Sweden.* – Ethnologia Europaea 14 nr. 1 (1984) p. 44-64; 7 ill.

Uit etiketteboeken en officiële rapporten, herinneringen en foto's van interieurs blijkt dat in Zweden zowel aan het eind van de vorige eeuw als in de jaren dertig van deze eeuw door de sociale middengroepen het ideaal van de huiselijkheid sterk werd benadrukt. De arbeiders werd voorgesteld zich aan deze norm te conformeren. Stuitte deze paternalistische adviezen enerzijds op verzet en op de onmogelijkheid daaraan te voldoen wegens gebrek aan materiële middelen, anderzijds gaven arbeiders op eigen wijze aan deze oproep gehoor. In sommige arbeiderswoningen verscheen b.v. weliswaar een kleine salon, maar deze werd niet, zoals in burgerwoningen, het sociale centrum van het huis. Dat bleef de keuken. Het gaat dus niet aan, hier zonder meer te spreken van een proces van verburgerlijking. De auteur

beschouwt de pogingen het huiselijk leven te hervormen als een niet altijd bewust uitvloeisel van het gevoel van onzekerheid bij de middengroepen ten gevolge van de sociale veranderingen in beide perioden.

McCarl, Robert S. *'You've come a long way – and now this is your retirement'. An analysis of performance in fire fighting culture.* – Journal of American folklore 97 nr. 386 (1984) p. 393-422.

Bij de brandweer in Washington D.C. is het de gewoonte dat er een afscheidsdiner wordt georganiseerd wanneer een brandweerman de dienst verlaat. Na het diner worden onder leiding van een soort conferencier door diverse sprekers allerlei gemeenschappelijke herinneringen opgehaald waarop de jubilaris van zijn kant mag reageren. De verhalen weerspiegelen de belangrijkste problemen en sociale normen van de groep en versterken de onderlinge solidariteit. Tijdens het verbale gedeelte van dit ritueel vindt de eigenlijke overgang van de jubilaris naar zijn nieuwe status plaats.

Mohrmann, Ruth-E. *Möglichkeiten und Grenzen quantitativer Analysen zur städtischen Volkskultur. Drei norddeutsche Fallbeispiele.* – Ethnologia Europaea 14 nr. 1 (1984) p. 65-79; 6 tab., 1 graf.

Om te laten zien wat het nut kan zijn van een kwantitatieve benadering van de volkskunde heeft Mohrmann drie bronnen uitgekozen die zich voor zo'n benadering het meest lenen: zeventiende eeuwse boedelinventarissen uit Braunschweig, boetenregisters uit de stad Wilster (bij Hamburg) uit de zestiende en zeventiende eeuw en rekeningen uit de veenkolonie Papenburg uit de periode 1660-1820. Van elk van deze drie bronnen komen aan de hand van een summier presentatie van onderzoeksresultaten de voor- en nadelen aan de orde. Boedelinventarissen geven natuurlijk een goed inzicht in de materiële cultuur, waarbij processen als innovatie en diffusie en de rol van de verschillende sociale groepen daarin vastgelegd kunnen worden. De boedelinventaris zwijgt echter over de mentaliteit of over de sociale betrekkingen die ten grondslag kunnen liggen aan dergelijke processen. Hierover, over mentaliteit en sociale betrekkingen, geven de boetenregisters meer uitsluitsel. Uit de registers van Wilster b.v. is duidelijk de verandering van de mentaliteit tegenover het uiten van emoties af te lezen, die, volgens Elias, in de bestudeerde periode in Europa plaatsvond. De derde groep bronnen, de rekeningen, bleek de minste resultaten op te leveren, hoewel ook hier veel voor de volkskunde interessante gegevens gevonden werden.

Oring, Elliott. *Dyadic traditions.* – Journal of Folklore Research 21 nr. 1 (1984) p. 19-28.

In de kleinste sociale groep, bestaande uit twee personen (echtparen, vrienden, enz.), wordt in de communicatie vaak gebruik gemaakt van bepaalde uitdrukkingen, gebaren en manieren van spreken die specifiek zijn voor de twee betrokken personen en alleen door hen begrepen kunnen worden. Deze tradities blijken vaak een speels, humoristisch karakter te hebben en dragen bij tot de intimiteit van de relatie.

Rimmer, Joan. *Dans en dansmuziek in Nederland in de 18de eeuw.* – Spiegel Historiae 19 nr. 9 (1984) p. 387-390, 2 afb., 3 notenvb.

Het hedendaagse stereotype beeld van de Nederlandse (boerenklompen-) volksdanstraditie verdraagt zich nauwelijks met de historische feiten omtrent de danscultuur van ons land.

Ons dansverleden is opmerkelijk rijk en complex geweest en vormde een integraal onderdeel van het maatschappelijke leven, betoogt de schrijfster van dit artikel. Met behulp van zeventiende- en achttiende-eeuwse gedrukte dansmuziekbundels en particuliere, alleen voor huiselijk gebruik bestemde muziekboekjes probeert ze iets van deze vroegere rijkdom te achterhalen. Ze stelt vast dat het dansrepertoire uitzonderlijk eclectisch was: het materiaal was afkomstig uit een uitgestrekt gebied binnen Europa en bestreek een tijdsspanne van enkele eeuwen. Eén van de factoren die een rol speelde bij deze heterogeniteit was de omstandigheid dat in die dagen de dans een essentieel onderdeel vormde van een toneelproductie. Buitenlandse dansers werden daarvoor van tijd tot tijd geëngageerd, terwijl ook buitenlandse toneel- en operagezelschappen ons land regelmatig bezochten of er zich permanent vestigden. Zo was het theaterleven, naast de dansmuziekbundels en de stedelijke dansmeesters, een derde belangrijk medium bij de verspreiding van nieuwe (buitenlandse) dansmodes. Als bovendien al omstreeks 1700 een vermenging ontstaat van plattelandswerkelijkheid en theaterverbeelding, dan is het begrijpelijk dat het nadien steeds moeilijker wordt authentieke boerendansen van geconstrueerde te onderscheiden, en Nederlandse van buitenlandse.

Roth, Klaus, und Juliana Roth. *Populare Lesestoffe in Bulgarien. Zur Geschichte der städtischen Popularkultur in Südosteuropa im 19. und 20. Jahrhundert.* – Ethnologia Europaea 14 nr. 1 (1984) p. 80-91; 4 ill.

Het onderscheid dat Peter Burke heeft gemaakt tussen een elite- en een volkscultuur doet aan de culturele ontwikkelingen in Zuidoost-Europa niet geheel recht. Op grond van hun onderzoek naar populaire lectuur verschenen in Bulgarije tussen ca. 1870 en 1925 veronderstellen de auteurs dat zich daar tussen de traditionele boerencultuur en de cultuur van de maatschappelijke bovenlaag in de steden nog de cultuur bevond van de stedelijke midden- en lagere groepen. In de jaren twintig van deze eeuw gaan de boerencultuur en de stedelijke volkscultuur op in een 'massacultuur', waardoor het model van een culturele tweedeling weer opgeld doet. De auteurs benadrukken dat onderzoek op het gebied van b.v. de materiële cultuur, de muziek of de feesten zal moeten uitwijzen of het inderdaad gerechtvaardigd is te spreken over het bestaan van dit derde type cultuur in deze tijd.

Ruehs, Krista. *Auch 'böse' Menschen haben ihre Lieder. Zur Rezeption von Wilderern in österreichischen Volksliedern des 18. bis 20. Jahrhunderts.* – Jahrbuch für Volksliedforschung 29 (1984) p. 32-57.

De weergave van de historische werkelijkheid in verhalende bronnen is vaak vertekend door wensvoorstellingen en andere subjectieve factoren. Toch behoren deze vertekening en dit subjectieve element evenzeer tot diezelfde historische werkelijkheid. Dit maakt de schrijfster duidelijk aan de hand van achttiende- en negentiende-eeuwse Oostenrijkse stropersliederen. Eerst gaat ze uitvoerig in op de plaats die het stropen en soortgelijke illegale activiteiten (b.v. overtreding van het kapverbod, ongeoorloofd sprokkelen en vruchtenplukken, e.d.) innamen in het leven van de Oostenrijkse agrarische bevolking. Ze laat zien hoe in deze periode de boerenbevolking gebukt ging onder drie met elkaar wedijverende rechtstradities: die van de centrale overheid, die van de landadel en die van haarzelf, het oude gewoonterecht. Het stropen werd in deze omstandigheden tot een levensnoodzaak, zowel in fysiek opzicht (voedselvoorziening) als in mentaal opzicht (verzet tegen rechtswillekeur). Naast het stropen zelf gaven ook de stropersliederen lucht aan dit verzet. De heroïsche verering van de

stropersfiguur in deze liederen aan de ene kant en de totale verguizing van de tegenstander (vaak in de gedaante van de jager) aan de andere kant doen de historische werkelijkheid geen geweld aan, maar nuanceert haar juist, voegt er de vaak moeilijk te achterhalen mentaliteitsdimensie aan toe, aldus de schrijfster.

Salomonsson, Anders. *Some thoughts on the concept of revitalization.* – *Ethnologia Scandinavica* 1984 p. 34-47; 2 ill.

Met voorbeelden ontleend aan de voeding behandelt Salomonsson enkele aspecten van het begrip revitalisering, dat hij in dit artikel synoniem aan folklorisme stelt. Volgens hem moet de onderzoeker van revitaliseringsverschijnselen niet in de eerste plaats de herleving van de culturele gewoonten als zodanig bestuderen, maar vooral oog hebben voor de motieven die aan de hernieuwde belangstelling ten grondslag liggen. Deze kunnen op politiek, ethisch, economisch of welk ander vlak dan ook liggen; meestal is er echter ook een culturele beweegreden voor aan te wijzen, zoals de behoefte van een bepaalde groep of een in een bepaalde regio levende wens om zich te onderscheiden door bijv. een of ander traditioneel gerecht als identificatiemiddel aan zich te binden. Wie in het onderzoek van de motieven uitgaat, zal merken dat deze zich tijdens het revitaliseringsproces kunnen wijzigen of dat een aantal op elkaar volgende revitalisering van hetzelfde verschijnsel (bijv. het vegetarisme dat in de twintigste eeuw al drie keer opnieuw opgekomen is) telkens een andere achtergrond kunnen hebben.

Sauermann, Dietmar. *Bruno Schier (17. Dezember 1902-9. Februar 1984).* – *Zeitschrift für Volkskunde* 80 nr. 2 (1984) p. 279-280.

In memoriam.

Schindler, Norbert. *Karneval, Kirche und die verkehrte Welt. Zur Funktion der Lachkultur im 16. Jahrhundert.* – *Jahrbuch für Volkskunde* 7 (1984) p.9-57.

De auteur bestrijdt de stelling van Dietz-Rüdiger Moser dat de kerk in de vijftiende en het begin van de zestiende eeuw het carnaval beschouwde als een middel om de deelnemers te bekeren. Daarvoor staan de door Moser aangevoerde theologische motieven, waaraan het carnaval zijn betekenis zou ontleenen, te ver af van de dagelijkse ervaringen van de mensen. De kerk dulde het carnaval, maar nam er tegelijkertijd afstand van. Veeleer dient men te letten op de uiterlijke vorm van de gebruiken tijdens het carnaval zelf, waarin het element van de omkering, van de 'verkeerde wereld' en van de lichamelijkeheid, in het bijzonder van het lachen, centraal staan. Sinds de reformatie is dit aspect van het feest goeddeels op de achtergrond geraakt, waardoor huidige onderzoekers er te weinig aandacht voor hebben gehad. Aan de hand van gegevens uit gedrukte bronnen en literatuur geeft de auteur een indruk van deze door hem voorgestane benadering van het carnaval.

Schousboe, Karen. *Culture and history. The social dynamics of cultural signification in Denmark 1400-1600.* – *Ethnologia Scandinavica* 1984 p. 5-24; 8 afb.

Schousboe is voorstander van een vorm van historisch onderzoek, waarin gelijkwaardige aandacht wordt geschonken aan economische, sociale, culturele en mentale factoren. In deze benadering (een combinatie van de zgn. 'histoire totale' en de moderne mentaliteitsgeschiedenis) worden centrale begrippen gehanteerd als 'discourse', 'production of

significance' e.d. Deze begrippen verwijzen naar de opvatting dat de maatschappelijke werkelijkheid is opgebouwd uit dialogen. Het zijn deze altijd voortgaande dialogen, waarvan de historicus in zijn onderzoek a.h.w. de grammatica('s) moet zien te ontrafelen. De schrijfster illustreert deze aanpak met een onderzoek naar het veranderingsproces in de verhouding adel-burgerij in de periode 1400-1600. Haar bedoeling is hiervan een meerdimensionaal beeld te krijgen. Gebruik wordt gemaakt van een veelheid aan historische bronnen, waarop waar mogelijk een semantische tekstanalyse wordt uitgevoerd. Ze constateert op alle vier bovengenoemde punten verschuivingen in de machtsbalans tussen beide groeperingen, alle in het voordeel van de burgerij. Bij een dergelijke integrale benadering kunnen dan opeens allerlei onvermoede samenhangen zichtbaar worden, zoals b.v. de algemene versomberingstendens in de kleding in deze periode, die gelijke tred lijkt te houden met de groeiende voorkeur van de stedelijke burgerij voor donkere kleuren. Of een ander voorbeeld: de verschuiving van openluchtcultuur (waar de adel het best tot zijn recht kwam) naar binnenhuiscultuur (waar de burger het sterkst stond), waarbij de opkomst van die binnenhuiscultuur overigens wél weer gepaard ging met de geleidelijke verhuizing van het privégedeelte van de burgerwoning van achterhuis naar straatzijde, ter (letterlijke) etalering van de persoonlijke welstand.

Shapira, Rina, and Hanna Herzog. *Understanding youth culture through autograph books. The Israeli case.* – Journal of American folklore 97 nr. 386 (1984) p. 442-460.

Analyse van 130 poëziealbums met 4131 bijdragen van Israelische schoolkinderen in de leeftijd van 12 tot 16 jaar uit de periode 1925-1980. De bijdragen worden gewoonlijk geschreven in tijden van verandering (examen, verhuizing) en hebben de functie de overgang naar een nieuwe levensfase dragelijk te maken. Ze beklemtonen hiertoe de continuïteit in het leven, bijvoorbeeld door middel van gemeenschappelijke herinneringen of door de voorstelling dat iemands individuele leven volgens een universeel standaardpatroon verloopt. Een opvallende verandering in de inhoud van de bijdragen voltrekt zich tijdens deze periode. Het nationale aspekt speelt hierin een steeds geringere rol, terwijl de school en in het algemeen het individuele welzijn steeds meer in de aandacht komen.

Siebert, Reinhart. *Isaak Maus, der 'Bauersmann in Badenheim'. Ein bäuerlicher Intellektueller der Goethezeit und sein soziales Umfeld.* – Zeitschrift für Volkskunde 80 nr. 2 (1984) p. 229-264.

Siebert is nagegaan hoe de positie van de dichtende boer Isaak Maus (1748-1833) uit de Pfalz was in de toenmalige Duitse maatschappij. In het laatste kwart van de achttiende eeuw was de houding van de ontwikkelde burgerij en van grote delen van de heersende adel over het algemeen positief ten opzichte van de lagere standen. Maus werd dan ook in die kringen niet als een indringer gezien, maar met welwillendheid ontvangen. Moeilijker had Maus het echter om in zijn eigen omgeving geaccepteerd te worden.

Simpson, Jacqueline. *Songs of a female student group, 1949-52.* – Folk Music Journal 4 nr. 5 (1984) p. 504-527; muz.

De auteur geeft antwoord op de vraag waarom een groepje Londense meisjesstudenten waarvan zij zelf deel uitmaakte in het begin van de jaren vijftig een liederenrepertoire prefereerde dat voornamelijk bestond uit liederen over sex en geweld beschreven vanuit een (destijds?) mannelijke optiek. De voornaamste oorzaak daarvan is volgens Simpson dat de

meisjes uit het feit dat ze studeerden meenden te moeten afleiden dat ook bepaalde aspecten van het bij hen historisch bepaalde beeld van de mannelijke student overgenomen moesten worden. Tegelijkertijd konden ze zich met hun repertoirekeuze afzetten tegen de damesachtige sfeer op de (vrouwen)universiteit en vormde het repertoire een tegenwicht tegen hun eigen conventioneel-deugdzaam levenswijze die overigens juist weer tot conflicten met student-vriendjes leidde.

Steckmeister, Gabriele. *Born to be wild. Zur Modell-Freiheit und Sozius-Freiheit von Motorrad-Rockern und ihren Frauen.* – Zeitschrift für Volkskunde 80 nr. 2 (1984) p. 183-205; 3 ill.

Deze studie analyseert de rol van vrouwen in de subcultuur van de motorrijdersclubs, waarvan de schrijfster zelf ter verkrijging van haar materiaal enige tijd deel uitmaakte. Ze laat zien dat de vrouwen in de club geleerd wordt in hun toekomstige rol van moeder en huisvrouw te functioneren. In de club mogen de vrouwen slechts een ondergeschikte rol spelen, van sommige vaste rituelen of van het dragen van de clubkleding worden ze zelfs geheel uitgesloten. Het vrouwbeeld van de mannelijke leden van de club valt af te leiden uit de benzinestankbeschilderingen, waarvan in het artikel een paar voorbeelden worden gegeven.

Szabó, Mátyás. [*How industrial products came to the countryside. Clothes and shoes.*] – Fataburen 1984, p. 89-112; talrijke ill.

In de voor-industriële periode maakten de meeste mensen op het platteland zelf hun kleren. De vorm van de kleding lag min of meer vast en eventuele veranderingen werden op eigen initiatief aangebracht. De verspreiding van onbekende, in fabrieken vervaardigde kleren verstoorde dit patroon en riep aanvankelijk weerstand op. De geringe kosten en de goede kwaliteit van de confectiekleren hebben deze echter doen afnemen en tevens de bereidheid versterkt om in het algemeen nieuwe goederen aan te schaffen en te gebruiken. Het artikel is geschreven in het Zweeds en heeft een samenvatting in het Engels.

Top, Stefaan. *Identificatie door middel van volkssagen. Een bijdrage tot de studie van de volksmentaliteit.* [In:] Uut goeder jonsten. Studies aangeboden aan Prof. Dr. L. Roose. Leuven 1984, p. 297-315.

Met behulp van een achttal sageteksten, afkomstig van bandopnamen, laat Top zien dat de sage ondanks haar subjectieve karakter een belangrijke bron is voor de kennis van de mentaliteit van de vertellers en van hun dagelijkse werkelijkheid.

Ven, Wil van de. *Geloof, werk en liefde in Oost-Brabant. Over leef- en ervaringswereld van de Oostbrabantse plattelandsbevolking.* – Brabants heem 36 nr. 4 (1984) p. 160-177; 1 ill.

Dit artikel is gebaseerd op materiaal voor een leeronderzoek in een niet met name genoemd dorp in de Meierij van 's-Hertogenbosch. Omdat Van de Ven geïnteresseerd was in de aard van de betrekkingen tussen mannen en vrouwen in die regio zoals deze in het begin van de twintigste eeuw was, en met name in de houding tegenover seksualiteit, onderzoekt ze de arbeidsverdeling tussen de seksen, de opvattingen op seksueel gebied en de invloed erop van de katholieke kerk. Ze constateert dat man en vrouw in de werksfeer gescheiden, complementaire taken vervulden, maar dat de vrouw bij bepaalde gelegenheden eerder mannen-

werk verrichtte dan omgekeerd. Omdat de seksen ook in het sociale leven gescheiden optraden en alles wat met lichamelijke te maken had taboe was, waren de relaties tussen de geslachten veelal terughoudend, wat mede aan de katholieke moraal leer geweten wordt. In alle onderzochte aspecten wordt de positie van de vrouw als de zwakste bestempeld.

Wehse, Rainer. *Graffiti. Wandkritzeleien als Gegenstand der Volkskunde.* – Zeitschrift für Volkskunde 80 nr. 2 (1984) p. 207-215.

Wehse, die in zestien verschillende landen ongeveer 2000 graffiti heeft verzameld, bespreekt in dit artikel de volkskundige aspecten ervan. Volkskundig is volgens hem het onderzoek naar de historische dimensie van de graffiti, naar motieven en typen, innovaties, de sociale groepen die graffiti als uitdrukkingmiddel gebruiken en, ten slotte, naar de overlevering.